

Győzelmes vereségek kora

Elek István új könyvéről

Goethe írja a Költészet és valóságban, hogy hibáink és erényeink egy tőről fakadnak, a hibák az erényekből nőnek ki, és viszont. Úgy bontakoznak ki, mint a növény szára és virágja, miként a gyökérzet fény felé nyúló meghosszabbodása. Nincs ez másként győzelmeink és vereségeink során sem, kis hibákból nagy diadalok születhetnek, s nagy diadalokból apró, de helyrehozhatatlan hibák. A rendszerváltás „éjjeliőrei”, akik az utóbbi tíz esztendő közéleti-publicisztikai csatáiban edződtek, mindezt azonban a maguk bőrén is megtapasztalták. Ennek talán az egyik legérdekesebb kordokumentuma Elek István most megjelent könyve.

KOVÁCS LAJOS PÉTER

Volt egyszer egy fiatal demokrata, olyan fiatal volt és olyan demokrata, hogy teljes ámulatba ejtett egy egész megyei párttervezetet, pedig nem tett mást, mint elmondta mindazt, amit tulajdonképpen azok a szegény reformkommunisták maguk is szerettek volna elmondani, ha nem lettek volna annyira betojva az akkor már nem létező felsőbb elvtársi akaratoktól. Így aztán nem tehettek mást, mint tízpernyi hallgatás után kitapsolták az illetőt. Nagy idők voltak, s nagy tanúk. Magasan lengett a tulipános zászló széles e hazában, de már sötétlett egy máig tisztázatlan, többregegy sunyi megalkuvástömeg, melyet az egykor nagyreményű MDF-es politikus, *Elek István* a mai napig nem tudott megemésztetni, s nem csoda, hogy azóta minden létező szereplővel publicisztikai vitába keveredett, melyekből általában erkölcsi fölényrel kerül ki.

A rossz nyelvek szerint, midőn *Eörsi István* parasztkolbászt eszik a konyhában, hogy erőt gyűjtve, mérgét a konzervatív táborra zúdítsa, gyakran mormolja magában: *mit szól majd ehhez Elek Pista?* Elek, mint az remekbe szabott *Bukás előtt, győzelem után*, most megjelent publicisztikai gyűjteményéből is kitűnik, nemigen szokta véka alá rejtteni véleményét, s hát mi tagadás, *Eörsi úrról* már többször megírta csak így pacekba, bizony sokat hazudni ökelme. De sokan mások is az állandó ügyfelei közé tartoznak: *Révész Sándor*tól *Lengyel László*ig hosszú sort lehetne állítani, akiknek írásairól általában van véleménye. Elképzelem, ha egyszer, a jövő század fordulóján méltatást kap majd a rend-

szerváltó publicisztika, azt még a *György Péterről* elnevezett újságírófőiskolán is kénytelenek lesznek majd elismerni: *Elek precíz vitapartnere a neoliberalis verbálművészeknek*. De akkor, a multikultúra jegyében idekeveredett szumátrai hallgatónők álmodozó tekintettel, még mindig megkérdezhetik: de hát mi baja volt tulajdonképpen a mesternek az egykori kenyeszerepjátékokkal? Jó előre megüzenjük: nagyon sok baja volt, mert ebben a pulykanyomos korban, gyakorta sajna, szerzőnk szavaival élve: „a helyes politikai ösztönöket rögeszmék helyettesítették”. Másképpen: Magyarország jövődőre irányultsága – történettudományi szakzsargont kölcsönvéve –, *rallimentje*, nem volt egyszerű kérdés a 20. század utolsó évtizedében. A hatalmi berendezkedés gyakorta nélkülözte azt az erkölcsi többletet, amivel a kissé távolabbi jobb megoldásokat kellett, lehetett volna választani az önösebb, vagy kézre esőbb félmegoldások helyett.

A kor sajtócsatározásait tekintve ez a közös gond azonban nemigen hiányzott senkinek a baloldalon. A hatalmi nyomulásban mindeki mindent és mindenkit előzni akart. Szegény főzelékszerű értelmiségiek és a gyengébb ösztöndíjakon tengődő félnotások úgy hitték: most megcsinálhatják a szerencsésüket és sokan kitétek a betyárbúrtort a szabadpiaci placra. De nemcsak ezt árulták, hanem egymást is, s ha még csak ez lett volna... Egy adag ráksalátáért ment itt minden. Persze, ha mondjuk – minden személyeskedés nélkül – összeadnánk a két László (*Lengyel* és *Kéri*) Pál-fordulásait, azért inkább egy halboltra való salátamennyiség jönne ki. Az *Antall*-kor-

mány iszonyú terhek alatti botladozásait mindenesetre ügyesen használta ki a maga javára a médiaértelmiség és a mögöttes szociál-liberális hatalmi elit. A szakértelem nyerő volt piroschartás eszések nyomán. Nőtt is gombamód a friss hatalom, s virult a kapcsolati tőke.

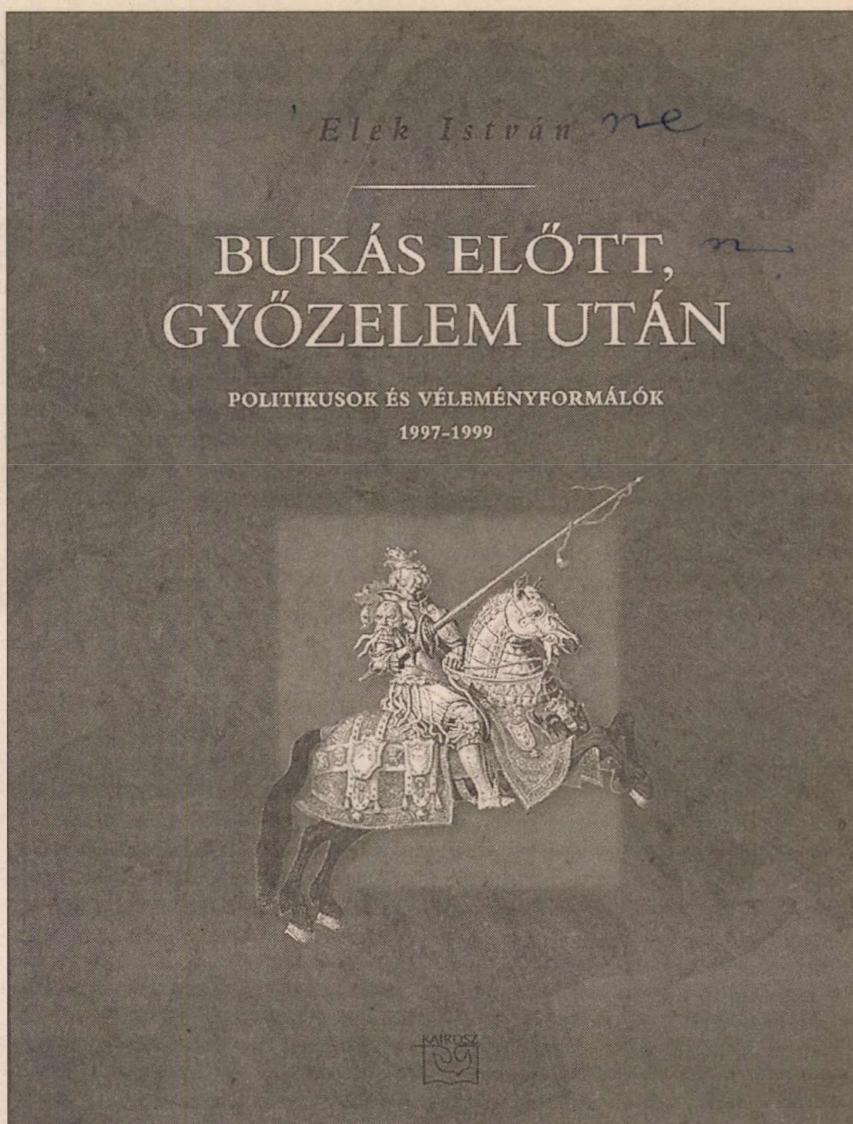
Elek István mostani könyve tulajdonképpen a *Horn*-kormány második félidejétől, a balliberális értelmiség megroppanásától a mostani önvesszőfutásig tartó időszak írásait gyűjtötte egybe. Azét a korszakét, amelyben véglegessé vált: a hirtelenjében összeverődött hatalmi mamut nagyon is törékeny. A banki privatizációs manőverektől a lumpenburzsoázia hétköznapijaiig precíz elemzésekben tárul fel a nagy manipuláció. Kevesek számára már kezdett ugyan világosodni: meztelen a király, ám mégis, az önhittség hatalmas bástyái kényelmes árnyékot nyújtottak egyes nagymellényű napfürdőzőknek. A bírálatokhoz kellett némi civil kurázsiz is, hogy: „*Horn Gyulának a nemzeti panteon belakásával kapcsolatos álmait elhessegezzük szemhatárunkról*.” Elek István ebben az 1997 augusztusi írásában meglehetősen messzire lát: „*Magyarország hihetetlenül szétesett, végletesen atomizált, szélsőségesen individualista és anyagelvű, hagyományaiból és közösségeiből erőszakosan és rafináltan kivetkőztetett; erősen szekularizált, anómiás, norma- és identitáshiányos, testileg lelkileg lepusztult társadalommal érkezett a '90-es évtizedbe*.” Éppen ezért máig ható vitája van azokkal, akik a politika mindenhatóságában – persze tudható, hogy melyik politikájában – vélnek elrendezni mindent. Számára ugyanis csak a demokrácia védelmét és közjót egyidejűleg szolgáló politika az elfogadható.

Elek bibói ember, de a szónak nemcsak abban az értelmében, hogy képes sokszor és sokféleképpen idézni a mestert, hanem érzés- és gondolatvilágában is. Így, együtt a kettő: érzés és gondolat. *Bibó István* is sokszor apelál erre: ha nincs kéznél kész modell, kifejtethető gondolatsor, az embert gyakran átsegíti, ha helyén van szíve

és szelleme. Amiről egy másik, régebbi mester, Németh László szól a Ki-sebbségben c. munkájában: „A mű nyugszik önmagában, a szellem az, ami kiolvad belőle, s a jobbakban továbbfolyik.” Bibó maga is csak jó tíz évvel a híres, vagy inkább hírhedt vita után – az aktuális és épp ezért roppant veszélyes indulatokat és a rossz frazeológiát levonva – jut el arra következtetésre, hogy Németh László messze látott ebben a kérdésben is.

Mindezekből már sejthető, hogy arra a vitára szeretnék kitérni, amelyet Elek István a múlt év nyarán folytatott a zsidókérdés tárgyában. Mint mondtam, precíz emberről van szó, s ezért nem gondolom, hogy nem mérte volna fel előre például annak hatását, amit egy tartalmában nagyon hasonló vita, a csaknem tíz évvel ezelőtti, Csoóri Sándor dolgozata után keletkezett.

A történet látszólag egyszerű. Kövér László valamilyen fórumon azt a megjegyzést tette, hogy bizonyos radikális álláspontok miatt nem lehet normális hangnemben megtárgyalni olyan problémákat, mint Trianon, vagy a zsidókérdés. Ezt aztán egy liberális orgánus tudósítása nyomán úgy tálták, mintha Kövér úgymond: beszélne a zsidókérdésről. Elek ennek nyomán írta meg levelét. Ha jól számoltam, közel negyven ilyen-olyan írás foglalkozott a véleménnyel. Kapott is a cikkíró hideget-meleget. Az a legkevesebb, hogy antiszemitának bélyegezték. A cikkírók egyöntetű véleménye szerint ugyanis nincs zsidókérdés, legfeljebb, mint egy szegény, félművelt kis zsidó írja, csak antiszemiták és pontatlanul fogalmazó zsidók vannak. Ebben aztán megegyeztek. Kár. Senkinek sem jutott eszébe, hogy felhívja a figyelmét Bibó István közismert tanulmányára, mert Bibó szerint akkor a háború után – és sajnos a helyzet nem változott előnyére – ma is van zsidókérdés. Bibó szerint ezt két tétel határoolja: az egyik, hogy a magyar nép többsége távol állt a németek és bérenceik által elkövetett szörnyűségektől, s a magyar nép legjobbjai minden tőlük telhetőt megtettek ezek elhárítására, a másik pedig az antiszemitizmus eltűlése. Bibó máig hatóan, ebben a nem könnyű ügyben is, többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy egy társadalom embersége nem abból áll, hogy milyen mértékben képes hősokeket vagy szenteket kiállítani. Elek úr is efelé haladt volna, ha nem került volna olyan nyelvpolitikai

csapdába, hogy folyton mást értenek azon, amit mond. Mindenesetre fényesen beigazolódott, hogy Magyarországon valóban vannak kérdések, amelyeket a markánsan különböző érdekkötődésű értelmiségi csoportok nem képesek normális tónusban megvitatni. Maradnak a hivatalosan kikiáltott antiszemiták és az önkinevezett filoszemiták. Itt tartunk most. Remélhető, hogy Elek István nem vészti sem kedvét, sem türelmét, s hozzáfog egy nagyobb összegzéshez, melyben legalább – a napi kabátlopási ügyön túl – az utókor számára marad valami, reménybeli tisztázandó ebből a reménytelenül zsákutcás ügyletből.

Elek István könyve ettől függetlenül több mint kordokumentum: erkölcsi példázat. Publicisztikai csatái az ellenoldaliakkal jól reprezentálják

ugyan a kort, de ami a legfontosabb: képesek felmutatni azt is, hogy az adott kérdésen túl, a nemzeti haladás ügyében mi lenne a követhető megoldás. Elek új aufklérizmusa szereti a reményt. Gyakran használ olyan szavakat, mint közjó, közösségi példaadás, áldozathozatalra és szerepvállalásra való készség. Tisztában van vele: a magyar értelmiség a század végen erkölcsileg mérleghiányos. Ennek következményei pedig súlyosak lehetnek akár az egész társadalomra nézve is, de képes felállni és felülemelkedni az az elit, amely bibói értelemben kultúrát képes teremteni. Elek könyve szerint ebben az értelemben kicsit győztünk ugyan, az egészet tekintve, mint ha mégis vereségre állnánk. ■

(A könyv kapható a Székita könyvesboltban.)